

Цимбалюк А.В.

УДК 336.71:005.915

**АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ
КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ**

Постановка проблеми у загальному вигляді. Успішне функціонування банківської системи загалом залежить від фінансового стану кожного окремого банку зокрема і його здатності протидіяти негативним чинникам та динамічно розвиватися. Зміни, що відбуваються в економіці України у зв'язку з кризою, кардинально впливають на напрями і темпи розвитку банківської системи, яка набуває ознак динамічності та конкурентоспроможності. Тому підтримання банком фінансової стійкості є вкрай складним завданням, вирішення якого можливе тільки за умови всебічного аналізу діяльності комерційного банку та раціонального управління. В сучасних умовах оцінка та управління фінансової стійкості банків – завдання, яке намагаються вирішувати державні органи та банки, з метою виявлення та усунення недоліків, які заважають успішно функціонувати банківській установі.

Проблема управління фінансовою стійкістю банків є особливо актуальною в сучасних умовах глобалізації фінансових ринків, ускладнення банківських продуктів, запровадження вимог нової Базельської угоди, загострення міжбанківської конкуренції, зростання банківських ризиків, а також кризових явищ у фінансових секторах. Вона існує як у розвинутих країнах ринкового типу, так і в Україні, що значною мірою зумовлено специфікою розвитку вітчизняних банків. Зокрема, порівняно короткий період їх діяльності, робота в умовах підвищеного ризику, що пов'язано з економічною та політичною нестабільністю у країні, а також порівняно з банками провідних ринкових країн незначні обсяги власного капіталу. Саме тому ефективне управління і забезпечення фінансової стійкості має бути обов'язком та основним стратегічним завданням кожного комерційного банку.

Аналіз досліджень та публікацій останніх років. Дослідженням даної проблематики займалися як зарубіжні, так і вітчизняні науковці. Серед зарубіжних фахівців можна назвати таких авторів, як Дж. Барлтруп, Д.У. Блекуелл, Е. Гілл, Е.Дж. Делан, Д.С. Кидуелл, Р. Костер, Р.Л. Петерсен, Е. Рід, П.С. Роуз, А. П. Крутов, О. І. Лаврушин, Ю.С. Маслен-ченко, Г.С. Панова, Р. Дж. Кемпбелл, Р.Л. Міллер, Дж.Ф. Сінкі, Дж. К. Ван Хорн, Л. С. Сахарова, М. З. Бора, а серед вітчизняних економістів слід відмітити праці А. М. Мороза, В. М. Кочеткова, А. А. Пересади, А. О. Єпіфанова, В.В. Вігліньського, М.І. Савлука, В.В. Коваленко, О.Й. Шевцової, А. М. Герасимовича, В. П. Пантелєєва, С. П. Халява, Н. Шелудько, О. Д. Вовчака та інші.

Виділення невирішених частин загальної проблеми. Варто зазначити, що досі немає єдиного загальноприйнятого тлумачення поняття «фінансова стійкість» комерційного банку та чіткого, цілісного механізму управління останньою. Зазначене показує, що непостійність та мінливість в фінансовому світі не дає можливості сформувати нормативну та стандартну стратегію управління фінансовою стійкістю, саме тому завдання даної статті - розглянути та оцінити актуальні аспекти управління фінансовою стійкістю комерційних банків на сучасному етапі розвитку нашої економіки.

Проблема забезпечення та зміцнення фінансової стійкості банків не породжена сьогоднішнім, вона має корені й у минулому, складна та до кінця не розв'язана.

Постановка завдання. Метою статті є розгляд найбільш важливих аспектів управління фінансовою стійкістю банків на сучасному етапі, виявлення слабких місць, аналіз рівня управління фінансовою стійкістю найбільших українських комерційних банків.

Виклад основного матеріалу. У вітчизняній економічній літературі поки що немає єдиного підходу до визначення фінансової стійкості. Відсутність чіткого визначення цього поняття призводить до отождення його з іншими економічними категоріями. Очевидно, без чіткого й ретельного аналізу критеріїв та складових фінансової стійкості неможливо дати інтегральну характеристику даного поняття.[3, с. 22]

Управління динамічною системою полягає у визначенні її поточного і бажаного станів та управлінських заходів, які мають перевести систему з поточного стану в бажаний. За цих обставин під фінансовою стійкістю банку, в більш широкому змісті, розуміють стан усієї сукупності фінансових відносин комерційного банку, що забезпечує його безперервне функціонування та розвиток. У вузькому розумінні фінансова стійкість банку може розглядатися як такий стан фінансових ресурсів, що виражається в їх збалансованості, достатній ліквідності активів та наявності необхідних резервів.[5, с. 37]

Фінансова стійкість комерційного банку – це складова характеристика фінансової стабільності, його надійності, показниками якої, в свою чергу, є капітальна стійкість, ліквідність, прибутковість та ризик комерційного банку.

Основна проблема стійкості комерційних банків пов'язана з нестабільною економікою України, яка робить тільки перші кроки у напрямі відкритого суспільства з метою знайти своє місце у світогосподарських відносинах. Ця проблема визначається насамперед стабільністю економічного середовища, яке оточує комерційний банк.[6, с. 235]

Необхідність та мета існування механізму управління фінансовою стійкістю банків зумовлена проблемою практичного забезпечення достатнього рівня стійкості фінансового стану комерційних банків, як на макро- так і на мікроекономічному рівні з метою їх належного функціонування та стабільного розвитку з одного боку, а також, аби створити базові передумови до виконання банками своїх функцій та реалізації ролі в економіці з іншого. Це, безумовно, позначається на надійності банківської системи в цілому, на економічному розвитку країни та швидкості ринкових перетворень. [7, с. 22]

Можна визначити наступні складові блоки механізму управління фінансовою стійкістю комерційних банків:

1) Суб'єкти механізму управління фінансовою стійкістю

2) Об'єкти механізму управління фінансовою стійкістю

3) Процес управління фінансовою стійкістю комерційних банків, який включає наступні елементи: етапи процесу управління (планування, аналіз, оцінка, регулювання та контроль); методи управління складовими компонентами фінансової стійкості комерційних банків.[7, с. 23]

Перший блок механізму включає суб'єкти управління, якими виступають відповідальні особи чи групи осіб, органи банківського регулювання, котрі уповноважені приймати управлінські рішення та вживати відповідні заходи, щодо регулювання, проведення контролю усіх стадій процесу управління.

Складовими елементами даного блоку є наступні: по-перше, на мікроекономічному рівні (на рівні окремого комерційного банку) – члени Правління банку, члени Ради директорів банку, особи, що обіймають керівні посади, команда менеджерів, котрі мають безпосереднє відношення до процесу управління фінансовими ресурсами та фінансовими потоками банку; по-друге, на макроекономічному рівні суб'єктом управління виступає центральний банк, зокрема Національний банк України, що виконує функції регулювання та нагляду за діяльністю комерційних банків відповідно до законів “ Про банки і банківську діяльність ” та “ Про Національний банк ” [3, с. 23].

Другий блок механізму, включає об'єкт управління, яким виступає фінансова стійкість комерційних банків у складі факторів впливу, які були розглянуті вище, і відображуються у показниках фінансового стану комерційного банку, а саме: рівень капіталізації; якість активів; якість зобов'язань; рівень платоспроможності та ліквідності; рівень прибутковості; якість управління капіталом, активами й зобов'язаннями, платоспроможністю, ліквідністю і прибутковістю; рівень чутливості банку до ризиків і якість управління ними.[1, с. 49]

Третій блок механізму представлений процесом управління фінансовою стійкістю комерційних банків, який включає в себе кілька етапів. Зокрема, основними етапами є наступні:

1) Планування передбачає необхідність прогнозування майбутніх тенденцій, постановку цілей, визначення тактики та стратегії досягнення основної мети (забезпечення фінансової стійкості банку). Планування ґрунтується на результатах проведеного аналізу усієї сукупності факторів, що визначають та впливають на об'єкт управління даного механізму, а також можливі тенденції їх змін в майбутньому.

2) Аналіз основних елементів, що визначають стійкий фінансовий стан комерційного банку. Аналіз дає змогу виявити причинно-наслідкові зв'язки різних сторін діяльності банку. За допомогою проведеного аналізу можна швидко розрахувати, яким чином зміняться фінансові показники, що визначають рівень фінансової стійкості та відповідно до цього прийняти обґрунтоване управлінське рішення, яке спрямоване на її забезпечення.

3) Оцінка та регулювання фінансової стійкості комерційних банків здійснюється за допомогою використання комплексу методів.[7, с. 24]

4) Контроль полягає у здійсненні перевірки відповідності отриманих результатів запланованим показникам, оптимальні значення яких сприяють підвищенню рівня фінансової стійкості комерційного банку.[6, с. 235]

Національна методологія оцінювання стійкості банків базується на кращих закордонних розробках у даній сфері. НБУ здійснює рейтингову оцінку банків за американською системою CAMELS. [10, с. 64]

Система керування ризиками – є одним з найбільш важливих аспектів управління фінансовою стійкістю, яка покликана забезпечити своєчасну ідентифікацію ризиків, оцінку ризиків і вживання заходів по їхній оптимізації, ефективна взаємодія підрозділів на всіх організаційних рівнях і уникнення конфлікту інтересів, що виникають у процесі керування ризиками.[8, с. 66]

Фінансова стійкість банків визначається зовнішніми та внутрішніми факторами. Зовнішні фактори відіграють важливу роль у регулюванні фінансового стану, до них відносяться: соціально-економічна ситуація у державі, правові аспекти безпеки банківської діяльності, стан кредитного ринку, грошова кредитна політика НБУ та фінансова політика держави.

Найбільшого впливу фінансова стійкість банків зазнає від внутрішніх факторів, які є визначальними при формуванні основних фінансово-економічних показників і які визначають в кінцевому рахунку капітальну, ресурсну, комерційну та організаційно структурну стійкість банків.

Завдяки правильному управлінню фінансовою стійкістю та ризиками банки отримують можливість підвищувати рентабельність власного капіталу, що, в свою чергу, призводить до підвищення конкурентоспроможності, платоспроможності та рейтингу банку в цілому. Тому можна використати Модель Дюпона та проаналізувати рівень управління фінансовою стійкістю банків України першої групи, до якої входять 17 банків станом на 01.01.2012.

Модель Дюпона є модифікованим факторним аналізом, що дозволяє визначити, за рахунок яких чинників відбулася зміна рентабельності. Основа факторної - показник рентабельності власного капіталу (ROE), а ознаки - характеризують чинники фінансової діяльності банку. Простіше кажучи, фактори, що впливають на ROE поділяються з метою з'ясування: які чинники в більшій чи меншій мірі впливають на рентабельність власного капіталу.

Основні три фактори:

1.) операційна рентабельність (вимірюється як норма прибутку)

2.) ефективність використання активів (оборотність активів)

3.) фінансовий важіль (вимірюється як коефіцієнт капіталізації)

Тож трифакторна Модель Дюпона представлена формулою:

$ROE = (\text{Чистий прибуток} / \text{Виручка}) * (\text{Виручка} / \text{Активи}) * (\text{Активи} / \text{Капітал}) = (\text{Норма прибутку}) * (\text{Оборотність активів}) * (\text{Коефіцієнт капіталізації})$

При всій простоті Моделі в методиці відображені три важливі складові:

- 1.) Структура ризиків бізнесу
- 2.) Динаміка зміни ризиків
- 3.) Додаткова оцінка вартості капіталу

Справа в тому, що облікова оцінка та ринкова вартість сильно відрізняються, ROE - в зіставленні з ринковою вартістю - з урахуванням структурних ризиків і динамікою прибутку, що відображає частину зовнішніх факторів, дає додаткову оцінку. Методика Дюпона є актуальною як для власників, так і для потенційних інвесторів.

Маючи необхідні дані складемо таблицю, в якій розрахуємо та відобразимо трифакторну Модель Дюпона (таблиця 1)

Таблиця 1. Пофакторна зміна рентабельності власного капіталу банків України I групи за 2011 р.» (млн. грн.).

Назва банку	Активи	Капітал	Виручка	Чистий прибуток	Норма прибутку	Оборотність активів	Коефіцієнт капіталізації	ROE
	Розрахункова формула				Чист. прибуток/ Виручка	Виручка/ Активи	Активи/ Капітал	Норма прибутку * Оборотність активів * Коефіцієнт капіталізації
ПРИВАТБАНК	145118,5	16747,0	22350,3	1425,8	0,0638	0,1540	8,6653	0,0851
УКРЕКСІМБАНК	75103,4	17729,0	8425,9	88,1	0,0105	0,1122	4,2362	0,0050
ОЦАДБАНК	73968,5	17647,0	10014,1	531,0	0,0530	0,1354	4,1916	0,0301
РАЙФФАЙЗЕН БАНК АВАЛЬ	51347,4	6471,9	8424,7	30,7	0,0036	0,1641	7,9339	0,0047
УКРСОЦБАНК	40206,9	6607,8	5573,9	14,9	0,0027	0,1386	6,0848	0,0023
ПРОМІНВЕСТБАНК	38160,9	5081,9	4574,1	30,0	0,0066	0,1199	7,5092	0,0059
ВТБ БАНК	37067,2	4056,6	4678,1	581,5	0,1243	0,1262	9,1374	0,1433
ПЕРШИЙ УКР. МІЖНАРОДНИЙ БАНК	34866,1	4029,9	3483,7	268,2	0,0770	0,0999	8,6518	0,0666
УКРСИББАНК	32868,2	1258,9	6209,4	-3717,3	-0,5987	0,1889	26,1081	-2,9527
АЛЬФА-БАНК	27964,6	4075,1	3912,2	17,5	0,0045	0,1399	6,8624	0,0043
"НАДРА"	26739,2	4028,9	2595,5	2,0	0,0008	0,0971	6,6368	0,0005
ДЕЛЬТА БАНК	23216,4	1449,5	5693,2	469,3	0,0824	0,2452	16,0164	0,3236
ОТП БАНК	22784,7	3427,0	3006,5	581,8	0,1935	0,1320	6,6486	0,1698
"ФІНАНСИ ТА КРЕДИТ"	22006,6	1778,8	2615,3	-79,2	-0,0303	0,1188	12,3714	-0,0445
БРОКБІЗНЕСБАНК	18940,3	2381,9	1688,2	22,8	0,0135	0,0891	7,9518	0,0096
УКРГАЗБАНК	18157,5	2804,1	2047,6	-3614,0	-1,7650	0,1128	6,4753	-1,2892
ДОЧІРНИЙ БАНК СБЕРБАНКУ РОСІЇ	16932,5	2214,9	1850,1	257,1	0,1390	0,1093	7,6449	0,1162

Джерело: розраховано автором за даними фінансових результатів банків України станом на 01.01.2012 р.

З таблиці видно, що показник рентабельності власного капіталу найвищий у Дельта Банк (0,336), потім йдуть ОТП Банк (0,1698), ВТБ Банк (0,1433), Дочірній Банк Сбербанку Росії (0,1162). Це пов'язано з тим, що всі 3 факторні показники мають позитивне значення. При чому ці банки мають досить великий коефіцієнт капіталізації, який дозволяє оцінити достатність у банку джерела фінансування своєї діяльності у формі власного капіталу.

А також значний показник норми прибутковості, який є найважливішим узагальнюючим показником результативності діяльності банку (найнижчий у Дельта банк – 0,0824; найвищий у ОТП Банк – 0,1935).

Інші банки першої групи мають нижчі показники, а три банки мають від'ємне значення показника рентабельності – це Укрсіббанк, «Фінанси та кредит» та Укргазбанк. Вони мають від'ємне значення показника норми прибутковості. Основний чинник, який вплинув на це - це збиток від фінансової діяльності, який був викликаний формуванням резервів під заборгованість (досягають 2- 3 мільярдів), тому вони не можуть відобразити ці кошти у доходах. Очевидно, що управління фінансовою стійкістю комерційних банків не може будуватися лише за показниками ефективності банку, необхідно розширювати підхід до оцінки та аналізу кожного показника окремого банку, який криє в собі багато нюансів.

Важливим аспектом проблеми управління фінансовою стійкістю банку є фінансова стійкість його акціонерів, особливо, якщо мова йде про банки з невеликою кількістю мажоритарних власників (а таких в Україні – більшість). Стратегічні завдання банків залежать від економічних інтересів акціонерів, їх власних стратегічних цілей та спроможності ефективного вирішення поставлених завдань.

Фінансова стійкість банку визначається не лише його поточним фінансовим станом, а й відстанню між плановим та фактичним виконанням стратегічних завдань. Керівництво банку здійснює постійний моніторинг ефективності виконання програм розвитку, порівнює фактичний та плановий їх рівень. [5, с.37]

Висновки. Отже, фінансова стійкість банку як економічна категорія відтворює систему економічних відносин щодо реальних функцій та завдань, які виконує цей банк у суспільстві. Правильне управління фінансовою стійкістю банку забезпечує ефективну реалізацію об'єктивно сформованих цілей та допомагає досягати відповідного статусу на ринку банківських послуг, що дає змогу підтримувати рівноважну внутрішню структуру та контрольований профіль ризику.

Українські банки намагаються покращувати систему управління стійкістю та ризиками, щоб їх показники рентабельності, кредитоспроможності, ліквідності були якнайвищі, проте стан економіки, фінансова криза, ментальність суспільства та багато інших факторів не дає іноді можливості ефективно керувати банківською системою.

Найсуттєвішими макрофінансовими показниками, які визначають динаміку фінансової стійкості банків України, є цінні характеристики банківських ресурсів, що залежать від джерела, способу, обсягу та терміну їх залучення чи розміщення. Водночас зростання цін на кредитні ресурси (кредитних ставок) веде до зниження рівня фінансової стійкості. Із зазначеного випливає, що масштабна акумуляція банківських ресурсів та їх ефективна трансформація в інвестиційні кошти можливі лише за умови сталого економічного розвитку. Саме тривале економічне зростання, яке найчастіше ілюструється динамікою реального ВВП, забезпечує фундамент для розвитку та зміцнення національної банківської системи, забезпечення її надійності та фінансової стійкості. Від так на рівень фінансової стійкості банків впливають фактори, що забезпечують коротко – та довгострокове економічне зростання шляхом активізації процесів кредитування та інвестування.

Джерела та література:

1. Дзюблук О. В. Фінансова стійкість банків як основа ефективного функціонування кредитної системи / О. В. Дзюблук, Р. В. Михайлюк. – Тернопіль : ТНЕУ, 2009. – 316 с.
2. Добринь С. В. Аналіз впливу факторів фінансової безпеки на фінансову стійкість банків / С. В. Добринь, І. Б. Убілава // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2010. – № 29. – С. 92-95.
3. Довгань Ж. Фінансова стійкість банківських установ у період економічної кризи / Ж. Довгань // Вісник НБУ. – 2009. – № 4. – С. 20-27.
4. Заруцька О. Розподіл банківського ринку за методикою нейронних мереж / О. Заруцька // Вісник НБУ. – 2010. – № 6. – С. 14-19.
5. Заруцька О. Структурно-функціональний підхід до аналізу фінансової стійкості банків / О. Заруцька // Вісник НБУ. – 2011. – № 4. – С. 34-37.
6. Коваленко В. В. Методичні підходи до визначення рівня фінансової стійкості банківської системи / В. В. Коваленко // АПЕ. – 2011. – № 7. – С. 232-240.
7. Михайлюк Р. В. Концептуальні засади механізму управління фінансовою стійкістю комерційних банків / Р. В. Михайлюк // Світ фінансів. – 2005. – № 3-4 (4-5). – С. 21-31.
8. Примостка Л. О. Банківські ризики: теорія та практика управління : монографія / Л. О. Примостка, О. В. Лисенюк, О. О. Чуб. – К. : КНЕУ, 2008. – 456 с.
9. Симановський А. Ю. Про регулятивні вимоги до стійкості банків / А. Ю. Симановський // Д і К – 2009. – № 9. – С. 12-19.
10. Стефанишина А. Характеристика та аналіз методик оцінювання фінансової стійкості банків України та зарубіжжя / А. Стефанишина // Вісник НБУ. – 2010. – № 6. – С. 65-72.
11. Чуб О. О. Банки в глобальній економіці : монографія / О. О. Чуб. – К. : КНЕУ, 2009. – 340 с.
12. Національний банк України : [Електронний ресурс] : офіційний сайт. – Режим доступу : <http://bank.gov.ua>

Чинай А.Ш., Кремпова Н.Л.

УДК 658.14/15

ПРОБЛЕМА ДОСТАТНОСТІ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку ринкових відносин виникає необхідність підвищення ефективності виробничої діяльності підприємства шляхом вдосконалення управління активами. На ефективність управління активами суттєво впливає своєчасне проведення аналізу, правильна оцінка і прогнозування, результати яких залежать від методики проведення аналізу і оцінки показників управління активами підприємства.

В умовах жорсткої конкуренції підвищується значимість управління активами підприємства.

Від забезпеченості активами, їх структури та рівня використання багато в чому залежать ефективність функціонування та фінансова стійкість підприємств. Тому в систему управління активами поряд з плануванням, нормуванням та обліком входить регулярний аналіз їх складу, динаміки, відповідності потребам поточної виробничо-господарської діяльності. Виникає проблема достатності активів підприємства.

У сфері управління активами підприємства існує велика кількість фундаментальних та методичних робіт. В українській економічній літературі це роботи Коваленко Л.О., Ремньової Л.М., Лещинського О.Л., Бабицького А.Ф., Калини А.В., Білик М.Д., Поддєрьогіна А.М., Беремчука В.Ф., Измайлової К.В., Буряковського В.В., Кармазина В.Я., Голошубова Н.О., Смолін І.В та інші.